

KONFERENCJA NAUKOWA „SZKOŁA KALISKA I JEJ BUDYNEK”
Kalisz 24 X 2019 r.

24 X 2019 r. w Sali Kameralnej Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego UAM w Kaliszu odbyła się konferencja naukowa pt. „Szkoła Kaliska i jej budynek”, zorganizowana przez I Liceum Ogólnokształcące im. Adama Asnyka w Kaliszu, Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny w Kaliszu UAM oraz PBP Książnicę Pedagogiczną im. Alfonsa Parczewskiego w Kaliszu. Patronat nad wydarzeniem objął Prezydent miasta Kalisza. Sympozjum zorganizowano w ramach obchodów 200. rocznicy wzniesienia gmachu kaliskiej Almae Matris. Komitet naukowy konferencji stanowili: prof. nadzw. dr hab. Krzysztof Walczak, prof. nadzw. dr hab. Ewa Andrysiak, prof. nadzw. dr hab. Piotr Łuszczkiewicz, prof. nadzw. dr hab. Piotr Gołdyn, Urszula Janczar, Adam Borowiak i Piotr Kościelny. W skład komitetu organizacyjnego weszli: prof. nadzw. dr hab. Krzysztof Walczak (przewodniczący konferencji), dr Bogumiła Celer oraz dr Joanna Montelatic.

Referat wprowadzający pt. „Szkoła Kaliska. Zarys dziejów najstarszej kaliskiej szkoły”, wygłosił absolwent szkoły, prof. nadzw. dr hab. Krzysztof Walczak¹. Prelegent wyraźnie zaznaczył, że korzenie kaliskiej Almae Matris sięgają XII wieku i związane są z powstaniem w grodzie nad Prosną szkoły kolegiackiej, następnie kolegium arcybiskupiego i kolonii akademickiej Uniwersytetu Krakowskiego. Powołał się tu na przykład „najstarszej” szkoły w Polsce, a mianowicie Liceum Ogólnokształcącego im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku, której początki są tożsame z kaliskimi. Kontynuując swój wywód, scharakteryzował dzieje kolegium jezuickiego – spadkobiercy wcześniej wymienionych placówek, po czym przedstawił przeszłość Szkoły Wojewódzkiej Podwydziałowej Komisji Edukacji Narodowej i kolejne formy organizacyjne szkoły: Szkoły Akademickiej Okręgowej, Królewskiego Gimnazjum Kaliskiego, Szkoły Departamentowej, Szkoły Wojewódzkiej Kaliskiej, Szkoły Wydziałowej, Obwodowej Szkoły Filologicznej, Szkoły Powiatowej oraz Wyższej Szkoły Realnej.

Źródła do dziejów gmachu najstarszej kaliskiej szkoły przedstawiła Monika Sobczak-Waliś². Referentka w klarownym wystąpieniu omówiła, jak zaznaczyła, subiektywny wybór dokumentów dotyczących gmachu kaliskiej szkoły znajdujących

¹ Profesor Państwowej Szkoły Zawodowej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu, bibliotekarz, regionalista, prezes Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, wiceprezes Towarzystwa Przyjaciół Książki w Kaliszu, członek Rady Towarzystw Naukowych przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk.

² Starszy kustosz w Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu, bibliotekarz, historyk, regionalista, redaktor naczelna „Rocznika Kaliskiego”, wiceprezes Polskiego Towarzystwa Historycznego Oddział Kalisz, wiceprzewodnicząca Kaliskiego Towarzystwa Genealogicznego „Kalisia”.

się w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie (zespół akt Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych) oraz Archiwum Państwowym w Kaliszu (zespół akt Naczelnika Powiatu Kaliskiego, Akta miasta Kalisza, Księgi i akta hipoteczne sądów w Kaliszu). Dopelnieniem wystąpienia była prezentacja źródeł ikonograficznych, przedstawiających gmach szkoły na przestrzeni wieków. W tej części prezentacji przedstawiono wizerunki szkoły począwszy od litografii *Vue de la ville de Kalisz* z 1835 r., *Album Kaliskie* Edwarda Staweckiego z rysunkami Stanisława Barcikowskiego z 1858 r. po fotografie z lat 1914-1978, znajdujące się w zbiorach Polony, Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu, Narodowego Archiwum Cyfrowego oraz Archiwum Państwowego w Kaliszu.

Sylwetkę architekta Sylwestra Szpilowskiego przedstawiła dr Iwona Barańska³. We wstępie prezentacji pt. „Sylwester Szpilowski i budowa gmachu szkolnego” prelegentka wyjaśniła, że architekt nie wznosił budynku od fundamentów ale rozbudował gruntownie i powiększył, zakupiony w 1818 r. od Menzla i Flama dom. Nowo wybudowany budynek stał się ozdobą miejsca, co wiązało się z prestiżowym usytuowaniem go wprost na trakt warszawski. Po omówieniu założeń przebudowy i scharakteryzowaniu wnętrza gmachu, dr Barańska przybliżyła postać samego architekta, kładąc nacisk na ostatnie lata specjalisty w Kaliszu i powody jego wyjazdu z miasta.

O sukcesach szkoły, jej uczniów, nauczycieli i absolwentów, priorytetach i mocnych stronach oraz o kultywowaniu tradycji w najstarszej kaliskiej szkole, w okresie ostatnich kilkudziesięciu lat opowiedziała w wystąpieniu pt. „Asnyk – tradycja napisana historią, historia napisana tradycją” Urszula Janczar⁴.

Kolejna prelegentka – dr Joanna Montelatic⁵ w referacie pt. „Patron szkoły w recepcji jej wychowanków”, przedstawiła zebranych projekty związane z patronem I Liceum Ogólnokształcącego, zrealizowane w ostatnich latach. Były to: literacka gra miejska rozegrana w czerwcu 2018 r., pt. „Asnyk znany i mniej znany”, Dzień Asnyka – Przegląd Młodzieżowych Prezentacji Edukacyjnych, który odbył się 23 października 2018 r. oraz uroczyste rozpoczęcie roku szkolnego 2019/2020, połączone z inauguracją obchodów 200-lecia wzniesienia gmachu szkoły. W drugiej części wystąpienia referentka omówiła recepcję najbardziej znanych utworów Adama Asnyka („Między nami nic nie było”, „Do młodych”, „Rodzinnemu miastu”), w interpretacji uczniów kaliskiego liceum.

Prof. nadzw. dr hab. Ewa Andrysiak⁶ w swoim wystąpieniu „Działalność Melanii Parczewskiej na rzecz polskiej oświaty” przybliżyła sylwetkę siostry Alfonsa Parczewskiego, publicystki i społeczniczki. Omówiła m.in. konspiracyjną działalność kulturalno-oświatową Melanii Parczewskiej, prowadzoną wśród robotników, rzemieślników, młodzieży gimnazjalnej i dzieci, a także kursy dla analfabetów. Jej

³ Doktor, historyk sztuki i architektury, regionalistka zajmująca się badaniem życia artystycznego Kalisza w XIX i XX wieku w szerokim kontekście przemian społecznych, kulturowych. W polu jej badań pozostają artyści kaliscy, działania artystyczne, ochrona dziedzictwa kulturowego w aspekcie historycznym, instytucje życia artystycznego, stowarzyszenia, początki rynku sztuki i krytyki artystycznej.

⁴ Dyrektor I Liceum Ogólnokształcące im. Adama Asnyka w Kaliszu.

⁵ Doktor filologii, nauczycielka języka polskiego w I Liceum Ogólnokształcące im. Adama Asnyka w Kaliszu.

⁶ Profesor Uniwersytetu Łódzkiego, bibliolog, regionalistka, wiceprezes Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, prezes Towarzystwa Przyjaciół Książki w Kaliszu.

dziełem było założenie Stowarzyszenia Narodowego Kobiet Polskich. Prowadziła tam szkołę dla dziewcząt, organizowała kolonie dla dzieci i troszczyła się o zatrudnienie dla ich rodziców. Na tajnych kursach prowadziła zajęcia z literatury ojczystej i historii Polski, które z rozrzewnieniem po latach były wspominane przez ich uczestników. Była członkinią zarządu kaliskiego oddziału Polskiej Macierzy Szkolnej oraz zarządu Towarzystwa Publicznej Biblioteki im. Adama Mickiewicza. Zaangażowała się w akcję oświatowo-kulturalną na Górnym Śląsku i w sprawę Łużyc.

Po krótkiej przerwie, do Kalisza czasów szkolnych Adama Chodyńskiego przeniósł zebranych Maciej Błachowicz⁷. Prelegent skupił się w swoim wystąpieniu na przedstawieniu rodziny przyszłego historyka nadprośniańskiego grodu i wydarzeń, które ukształtowały małego Adama. Następnie przeszedł do okresu kiedy, po latach domowej nauki, został on uczniem Wyższej Szkoły Realnej, kierowanej wtedy przez wybitnego pedagoga Karola Beithla. W tym właśnie okresie pobierał nauki u tak szacownych nauczycieli, jak: Sylwester Kinicki, Jan Kluczewicz, Ignacy Kowalski, Tytus Maleszewski, Stanisław Barcikowski, Kazimierz Piekarski czy ks. Józef Herbich. Wspominał również, że czas nauki był dla Chodyńskiego czasem zawierania przyjaźni i znajomości na całe życie, z takimi osobami jak Agaton i Stefan Gillerowie oraz Adam Asnyk.

Rolę późniejszego ministra Sławomira Czerwińskiego w organizacji strajku szkolnego w Kaliszu, przedstawił prof. nadzw. dr hab. Piotr Gołdyn⁸. Prelegent przypomniał zebranym wydarzenia z 1905 r. w Kaliszu, kiedy to 31 stycznia młodzież uczęszczająca do kaliskich szkół, powołała kilkuosobowy komitet, na którego czele stanął Sławomir Czerwiński. Powołanie komitetu i późniejszy wiec stał się początkiem tzw. strajku szkolnego w Kaliszu. Na koniec swojego wystąpienia prof. Gołdyn zaznaczył, że brak w mieście ulicy nazwanej na cześć przywódcy strajku, a jedynym miastem które w taki sposób uhonorowało bohatera wystąpienia jest Ostrowiec Świętokrzyski.

Postać nauczyciela Gimnazjum Filologicznego Stefana Gillera przedstawiła Jadwiga Miluška-Stasiak⁹. Znawczyni postaci „Stefana z Opatówka” po krótkim wstępie, w którym przybliżyła biografię poety i działacza społecznego skupiła się na jego pracy pedagogicznej w kaliskich szkołach. Bohater prelekcji wytrwale pracował nad zachowaniem języka polskiego i krzewił znajomość literatury polskiej. Jako nauczyciel był wymagający, dbał o poprawność językową i walczył z rusycyzmami. Swoje lekcje wykladał z pamięci, pięknym językiem ojczystym, budząc wśród uczniów uczucia patriotyczne. Zachęcał swoich wychowanków do zdobywania wiedzy poza szkołą i czytania zabronionych przez zaborcę publikacji. Sam był autorem podręcznika literatury polskiej. Postać i zajęcia prowadzone przez Stefana Gillera wspomniane były długo przez jego uczniów: Stanisława Wojciechowskiego i Alfonsa Parczewskiego.

⁷ Historyk, regionalista, popularyzator zabytków, działacz miejski, wykładowca, honorowy przewodnik PTTK.

⁸ Pedagog, historyk, historyk wychowania, teolog, regionalista. Wykładowca na Wydziale Pedagogiczno-Artystycznym w Kaliszu Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Redaktor naczelny czasopisma „Polonia Maior Orientalis”.

⁹ Bibliotekarka i regionalistka, współzałożycielka Towarzystwa Przyjaciół Opatówka i czasopisma „Opatowianin”. Członek zarządu Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i Towarzystwa Przyjaciół Książki w Kaliszu.

Osobę drugiego prezydenta RP, w referacie „Prezydent Stanisław Wojciechowski jako uczeń i wychowanek kaliskiej Almae Matris” przybliżyła dr Elżbieta Steczek-Czerniawska¹⁰. Urodzony w Kaliszu, w zubożałej rodzinie szlacheckiej, Wojciechowski po ukończeniu kaliskiego gimnazjum studiował na Uniwersytecie Warszawskim. Był członkiem tajnych, antyrosyjskich organizacji, należał do założycieli Polskiej Partii Socjalistycznej, po powrocie z emigracji do kraju zaangażował się w ruch spółdzielczy. Wybrany przez Zgromadzenie Narodowe na stanowisko prezydenta RP w 1922 r., stanowisko to piastował do momentu przewrotu majowego. Kiedy 2 czerwca 1923 roku podczas uroczystości nadania tytułu Honorowego Obywatela Kalisza zabrał głos, wypowiedział znamienne słowa o szkole i nauczycielach którzy ukształtowali go jako przyszłego męża stanu:

Tutaj w gimnazjum kształcili mojego ducha tacy zacni ludzie, jak prefekt ks. Szafnicki i nauczyciel języka polskiego, Stefan z Opatówka, brat członka Rządu Narodowego, Agatona Gillera. Tutaj uczyłem się miłości ojczyzny, wiary w lepszą jej przyszłość i wyrabiał się we mnie silne przekonanie, że Polska niepodległą być musi.

Ostatni, zamykający konferencję referat pt. „Szkoła i jej wychowankowie”, wygłosiła dr Bogumiła Celer¹¹. Na początku swojego wystąpienia referentka przypomniła zgromadzonym dotychczasowe publikacje poświęcone wychowankom szkoły (*Szkoła Kaliska. I Liceum Ogólnokształcące im. Adama Asnyka w Kaliszu. Nauczyciele i wychowankowie* (Kalisz 1998) pod redakcją prof. Krzysztofa Walczaka, *Szkoła Kaliska: (Szkoła Wyższa Realna - Gimnazjum) 1850-1900* autorstwa Ambrożego Idzikowskiego, serię „Kaliszanie” wydawaną przez Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, trzy tomy *Słownika Biograficznego Wielkopolski południowo-wschodniej* oraz artykuły publikowane na łamach „Asnykowca. Biuletynu Stowarzyszenia Wychowanków Gimnazjum i Liceum im. Adama Asnyka”). W drugiej części prelegentka przedstawiła sylwetki wybranych absolwentów, wśród których znaleźli się wybitni naukowcy, znani aktorzy, artyści, dziennikarze, piosenkarze, politycy, poeci, architekci, sportowcy, żołnierze, przemysłowcy, społecznicy, prawnicy, animatorzy życia miasta i regionu, liczne grono lekarzy, księży oraz nauczycieli działających w różnych, niekiedy bardzo odległych od Kalisza miejscach.

Na zakończenie głos zabrali Urszula Janczar i prof. nadzw. dr hab. Krzysztof Walczak dziękując wszystkim za przybycie i udział w konferencji, podkreślając jeszcze raz ogromną rolę kaliskiej Almae Matris w dziejach miasta.

Marcin Mikołajczyk

¹⁰ Doktor nauk humanistycznych, dyrektor Biblioteki Uczelnianej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu, regionalistka.

¹¹ Doktor nauk humanistycznych w zakresie bibliologii i informatologii, bibliotekarz, członek zarządu Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, kierownik Działu Zbiorów Specjalnych Książnicy Pedagogicznej im. A. Parczewskiego w Kaliszu, redaktor naczelna „Bliżej Biblioteki. Pisma bibliotekarzy Wielkopolski południowo-wschodniej”.